

Tematske razlike u prezentaciji lika između suvremenog dječjeg romana i romana za mlade

Gorički, Željka

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:529466>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-30**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education -
Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**ŽELJKA GORIČKI
DIPLOMSKI RAD**

**TEMATSKE RAZLIKE U PREZENTACIJI
LIKA IZMEĐU SUVREMENOG DJEČJEG
ROMANA I ROMANA ZA MLADE**

Zagreb, rujan, 2019.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
ČAKOVEC**

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Željka Gorički

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Tematske razlike u prezentaciji lika između
suvremenog dječjeg romana i romana za mlade**

Mentor: izv. prof. dr. sc. Andrijana Kos-Lajtman

Zagreb, rujan 2019.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. SUVREMENI DJEČJI ROMAN	2
1.1. Obilježja suvremenog dječjeg romana	2
1.2. Predstavnici suvremenog dječjeg romana	4
2. SUVREMENI ROMAN ZA MLADE	7
2.1. Obilježja suvremenog romana za mlade.....	7
2.2. Terminološka problematika.....	9
2.3. Predstavnici suvremenog romana za mlade	10
3. LIKOVI U DJEČJIM ROMANIMA I ROMANIMA ZA MLADE	12
3.1. Likovi u pustolovnim fabulama	12
3.2. Likovi u socijalno-psihološkom kontekstu.....	14
3.3. Likovi u kontekstu aktualnih društvenih zbivanja	19
3.4. Likovi u jezičnom kontekstu	23
ZAKLJUČAK	26
LITERATURA.....	28

SAŽETAK

U ovom diplomskom radu govori se o dječjoj književnosti i književnosti za mlade. Uspoređuje se periodizacija obiju književnosti, u Hrvatskoj i u svijetu, s naglaskom na suvremenu književnost. Kao predmet analize uzima se najčešća književna vrsta – roman. Osim periodizacije, uspoređuju se tematika i likovi u romanima za djecu i romanima za mlade, i to u pustolovnim fabulama, u fabulama vezanima za aktualna društvena zbivanja te u socijalno-psihološkom i jezičnom kontekstu, ukazujući na dodirne točke, ali i na međusobne razlike. Istaknuta su glavna obilježja tematske komponente četrnaest romana za djecu i mlade hrvatskih i stranih autora te, sukladno tomu, sličnosti i razlike koje uočavamo u njihovoj sadržajnoj profilaciji.

Ključne riječi: dječja književnost, književnost za mlade, dječji roman, roman za mlade, tematika

SUMMARY

This graduate thesis focuses on children's literature and literature for young adults, i.e. adolescent literature. The study compares the periodization of both those literatures in the world and in Croatia with an emphasis on contemporary literature. In addition to periodisation, the study compares the themes and characters in children's novels and novels for young adults in adventure genre, current social events, social-psychological context and language context by pointing at the touch points as well as the differences. The main features of the thematic components of fourteen children's novels and novels for young adults by Croatian and foreign authors are highlighted in the thesis, as well as similarities and differences we see in their content profiling.

Keywords: children's literature, young-adult's literature, children's novel, young-adult novel, theme

UVOD

Dječja književnost dugo se pokušavala točno definirati. Činjenica da postoje „dječji“ pisci, tj. oni koji pišu za dijete te namjenjuju knjigu djetetu, ali i „nedječji“ pisci potaknula je brojna pitanja o definiranju dječje književnosti. Od mnogobrojnih definicija, kod nas najučestalija i najuvreženija jest ona Milana Crnkovića (1984) koji navodi da je dječja književnost poseban dio književnosti koji obuhvaća djela koja po tematici i formi odgovaraju dječjoj dobi, točnije, dobi od 3. do 14. godine, a koja su ili svjesno namijenjena djeci ili ih autori nisu namijenili djeci, ali su tijekom vremena postala prikladna za dječju dob (Crnković, 1984:6). Sukladno tomu, Marijana Hameršak i Dubravka Zima razdoblje adolescencije smještaju između djetinjstva i „odrasle dobi“ te daju jasnu definiciju mladosti; i to kao dobnu fazu u pravilu od trinaeste pa do, ili preko, dvadesete godine (Hameršak i Zima, 2015:340). Crnković razdjelnicu dječje književnosti i književnosti za mlade, osim u licima i izrazu, vidi i u pristupu tematici te u načinu na koji je ona obrađena. Sukladno tomu, teme poput puberteta, tjeskobe odrastanja te problema na koje mladi nailaze u društvu, teme su književnosti za mlade, dok dječju književnost zaokuplja djetinjstvo, igra, prijateljstvo. Ponekad je vrlo teško odrediti granice između jedne i druge književnosti, primjerice, i u romanima za odrasliju publiku ponekad nalazimo jednostavan pristup i izraz, dok neke osobine tinejdžerskog romana mogu biti prisutne i u dječjem romanu (Crnković, 1997:13).

Upravo je cilj ovog diplomskog rada dublje sagledati elemente dječjeg romana i romana za mlade te ih potkrijepiti primjerima iz nekih suvremenih romana za djecu i mlade, s naglaskom na aspekt prezentacije likove. Dakle, cilj je sagledati koje su teme zajedničke dječjoj književnosti i književnosti za mlade te u kojoj se mjeri i u kojim elementima one razlikuju. Isto tako, cilj je utvrditi koje su teme zajedničke hrvatskoj i stranoj književnosti za djecu i mlade te dolazi li možda negdje do njihova razilaženja. Osim toga, želi se prikazati na koji način likovi pridonose tematici, odnosno kakvu funkciju imaju njihova djelovanja. Također, promatraju se odnosi među likovima (glavnih nasuprot sporednima), rodna kategorija te odnosi dječjih spram odraslih likova. Analizu teme diplomskog rada izvršila sam na temelju

trinaest pročitanih suvremenih romana. Nekolicina odabranih romana nalazi se na popisu lektire za osnovnu školu, a to su redom: *Waitapu* (1984) Jože Horvata, *Zov labirinta* (2001) Michaela Colemana, *Čvrsto drži joy-stick!* (1994) Josipa Cvenića, *Poljubit ću je uskoro, možda* (2000) Šime Storića, *Djevojčica iz Afganistana* (2011) Deborah Ellis, *Bilješke jedne gimnazijalke* (2005) Nade Mihelčić i *Sasvim sam popubertetio* (2016) Sanje Pilić. Kako je naglasak ovoga istraživanja stavljen na suvremene romane, osim onih romana koje možemo pronaći na lektirnim popisima uvrstila sam i romane koji su, ili već stekli popularnost među dječjom/tinejdžerskom čitateljskom publikom, ili bi se to moglo dogoditi zbog njihovih tematskih i stilskih odrednica i to Miro Gavran *Profesorica iz snova* (2013), Pavao Pavličić *Petlja* (1988), Sanja Pilić *Vidimo se na fejsu* (2012) i *I što sad?* (2015) te strani romani *Čuvarica svoje sestre* (2008) Jodi Picoult i *Čudo* (2016) Raquel Jaramillo Palacio,

Promatrane romane uvjetno sam kategorizirala obzirom na tematiku iako se njihove komponente međusobno prepliću: romanima *Waitapu*, *Petlja* i *Zov labirinta* zajednička je pustolovna fabula, u romanima *Vidimo se na fejsu*, *I što sad?*, *Djevojčica iz Afganistana* i *Profesorica iz snova* naglasak je na socijalno-psihološkom kontekstu, dok su aktualna društvena zbivanja teme romana *Poljubit ću je uskoro, možda*, *Čvrsto drži joy-stick!*, *Čuvarica svoje sestre* i *Čudo*.

1. SUVREMENI DJEČJI ROMAN

1.1. Obilježja suvremenog dječjeg romana

Govoreći o suvremenoj književnosti, Hranjec (2008) konstatira kako su suvremena sva ona djela koja su napisana ili se pišu u ovo naše doba. Sama suvremenost u književnosti se određuje i spram budućnosti, ali još više i spram prošlosti; dakle, neka djela koja pripadaju književnoj povijesti mogu biti i jesu suvremena, zapravo, ona su sjevremena, a ujedno u određenoj mjeri određuju i djela nastala u ovome trenutku (Hranjec, 2008). Konstataciju da se sedamdesete godine 20. stoljeća uzimaju kao početak suvremene dječje književnosti, potvrđuju i hrvatski autori (Zima, 2011:209). Godine 1967. Nada Iveljić objavljuje zbirku *Konjić sa zlatnim sedlom*, 1969. Višnja Stahuljak *Začarane putove*, 1970. Zvonimir Balog

pjesničku zbirku *Nevidljiva Iva*, Pajo Kanižaj *Bila jednom jedna plava i Sunčana* Škrinjarić proznu zbirku *Kaktus bajke*, 1973. Luka Paljetak *Miševe i mačke naglavačke*, a 1976. Hrvoje Hitrec *Smogovce* (Hranjec, 2008). Najčitanija i najpopularnija vrsta kod odraslih i djece je ista – roman (Zalar, 1978:5). Postavlja se pitanje koja djela nazivamo dječjima, odnosno gdje povući granicu između dječjeg romana i romana za odrasle. Suvremenu dječju književnost karakterizira okretanje samom korisniku; mali čitatelj zapravo određuje njezinu poetiku, što u tematskome smislu znači posezanje za dječjom svakodnevnicom, a u izražajnom pak težnju za „igrivim modelima“ (Hranjec, 2008). U nekim suvremenim tekstovima dječje književnosti, navodi Hranjec, moguće je zamijetiti i poneka obilježja postmodernističke interpretacije, kao što su jezična igra, odnosno zaigranost, ponajviše u formativnome smislu, strukturom stiha, poglavljima ili naslovima; ironizacija; žanrovska neodređenost; hiperboličnost, kao bitan element dječje književnosti; intertekstualnost i trivijalizacija; veze s masovnom kulturom i sklonost neknjiževnim tvorbama (Hranjec, 2008). Pod pojmom „pravi dječji roman“ Ivo Zalar (1978) misli na roman u kojem djeca nisu samo i isključivo čitatelji, već su nositelji radnje, ideja i sukoba. Kako navodi Hranjec (2008) dječji roman ima nekoliko značajki, po kojima se razlikuje od brojnih vrsta romana. Kao glavna poetička obilježja navodi fabulu, lik, pustolovnost i akciju, koje pridonose dinamici, fenomen igre i jednostavnost koja se očituje u strukturi, gradnji likova te u izričaju. Kako navodi, najvažniji poetički segment dječjeg romana upravo je naracija, a ona u dječjem romanu nije složeno strukturirana. Lik je najčešće predstavljen u okviru družine ili klape (Hranjec, 1998:10). I strani autori, klasici dječje književnosti poput Marka Twaina, Ericha Kästnera i Ferenc Molnara, baš kao i hrvatski romanopisci, u koncepciji lika polaze djeteta koje se svojoj kvalitetom i vodstvom redovito iskazuje i potvrđuje u okviru svoje klape ili družine (Hranjec, 1998:10). Često je glavni lik i vođa te družine, jer spram grupe do izražaja dolazi njegova individualnost. Uz dječji roman veže se i pojam igre, i to na tematskom planu te na razini stila. Kao primjer igre na razini stila Hranjec (1998) navodi Ivana Kušana koji se svojim romanima „igra“ ulogom naratora kojeg postavlja na poziciju ravnopravnu likovima što je vidljivo već na početku romana:

Dragi čitatelji, Koko mi je predao svoj roman „Ljubav ili smrt“. Iznenaden sam. I zbunjen. Nisam još nikada čitao knjigu u kojoj nema ni škole, ni prirode, ni odraslih.

(...) Mislim da nema mnogo pisaca kojima je njihov junak preuzeo pero iz ruke. Ponosan sam i malo uplašen. Vaš Ivan Kušan (Hranjec, 1998:5)

Vidljivo je da se Kušan i osobno uveo u roman, u vidu lika pisca kojemu je Koko predao svoj roman, želeći simbolički, ali i ludički, prikazati kako za ovaj roman nije zaslužan samo on, već i njegov junak Koko bez kojeg romana ne bi bilo.

1.2. Predstavnicima suvremenog dječjeg romana

Prema Dubravki Zimi za godinu afirmiranja novoga modela hrvatske suvremene dječje književnosti uzimamo 1956., kad Ivan Kušan objavljuje *Uzbunu na Zelenom Vrhu*, a potom i Grigor Vitez pjesničku zbirku *Prepelica* (Zima, 2011:149). Riječ je novome shvaćanju dječje književnosti: o onoj koja uvodi jezičnu igru i vedrinu te se naglasak stavlja na njezina korisnika, tj. „konzumenta“. Nov poetički pristup u dječjoj književnosti postaje prevladavajući oko 1970. godine, kada se objavljuju djela koja otvaraju put suvremenim dječjim književnim tekstovima. Osim gore navedenih djela, Zima (2011) navodi velik broj autora koji su utrli svoj put u „novoj“ dječjoj književnosti. Nada Iveljić autorica je opsežnoga opusa, a u većini djela naglasak stavlja na kompetentno dijete/lik koje ne problematizira autoritet i svoj položaj u situaciji autoriteta već lik kompetentnim čini to što on biva žrtvom. U njezinim romanima dijete je žrtva roditelja ili pak žrtva okolnosti, napretka ili gradskog načina života (Zima, 2011:210). Njena najpoznatija djela su sljedeća: *Dobro lice* (1974), *Školsko dvorište* (1978), *Zlatarevo malo zlato* (1988) itd. Sličnog je polazišta i Nikola Pulić, koji u svojim romanima *Mlakarova ljubav* (1977) i *Ključić oko vrata* (1985) gradsku sredinu prikazuje neprijateljskom, te Mladen Kušec, čija protagonistica u *Plavom kaputiću* (1974) postaje žrtvom otuđenog, gradskog života. Pulić u velikom broju romana tematizira rat, i to Drugi svjetski rat i Domovinski rat: *Prpilova škola* (1980), *Zli brodovi* (1976), *Strah me, mama* (1992), *Čuvari amfora* (1994) itd. Hrvoje Hitrec (*Smogovci*, 1976), Zvonimir Milčec (*Zvižduk s Bukovca*, 1975) i Branko Hribar (*Adam Vučjak*, 1976), za razliku od Iveljić, gradsku okolinu i gradski način života smatraju uzbudljivima i pustolovnima (Zima, 2011:212). U sedamdesetim godinama dječje romane objavljuju i Kazimir Klarić (*Imam rep*, 1976), Milan Grgić (*Ivan od leptira*, 1979), Živko Kustić (*Denis, dječak u prozoru*, 1979) i Đure Zrakić (*Svi me vole, samo tata ne*, 1972) (Zima,

2011:238). Ante Gardaš 1979. godine objavljuje roman *Tajna zelene pećine* kojim otvara put „novom“ dječjem kriminalističkom romanu, koji postaje veoma popularan osamdesetih godina. Na razmeđu stoljeća pustolovni roman i dječji kriminalistički roman pišu još i Pavao Pavličić, Zlatko Krilić, Ljudevit Bauer, Dubravko Jelačić Bužimski, Maja Gluščević, Jadranko Bitenc i Josip Laća (Zima, 2011). Pojavljuje se i Zvonimir Balog, svojim prvijencem *Bosonogi general* (1988), a potom i romanima *Zeleni smijeh* (2000) te *Slone, volim te* (2000). U osamdesetim godinama 20. stoljeća istaknuli su se i fantastični romani koje pišu: Sunčana Škrinjarić (*Kaktus bajke*, 1985; *Slikar u šumi*, 1985; *Pisac i vrijeme*, 1987; *Pisac i princeza*, 1983), Joža Horvat (*Waitapu*, 1984), Damir Miloš (*Bijeli klaun*, 1988; *Nepoznata priča*, 1989) i Božidar Prosenjak (*Divlji konj*, 1989) (Zima, 2011:284). U devedesetima, svoje prve ili pak jedine romane objavljuju spisateljice i pisci koji se, kako navodi Zima (2011), do tog trenutka nisu afirmirali ni u dječjoj ni u „nedječjoj“ književnosti, poput Marija Šarića (*Trešnjevačke trešnje*, 1990), Sanje Pilić (*O mamama sve najbolje*, 1990; *Mrvice iz dnevnog boravka*, 1995), Branke Primorac (*Maturalac*, 1993; *Mama, pazi pas*, 1993), Nade Mihoković-Kumrić (*Lastin rep*, 1995) i Hrvoja Kovačevića (*Tajna Ribljeg Oka*, 1996). S druge strane, nailazimo i na pisce koji su se, barem djelomice, afirmirali u drugim književnim sustavima, poput Mire Gavrana (*Svašta u mojoj glavi*, 1991; *Sretni dani*, 1994; *Zaljubljen do ušiju*, 1994; *Kako je tata osvojio mamu*, 1994), Josipa Cvenića (*Čvrsto drži joy-stick!*, 1994), Šime Storića (*Poljubit ću je uskoro, možda*, 2000), Sanje Lovrenčić (*Kuća iznad čudovišta*, 1996), Milice Lukšić (*Okrutna priča*, 1995), Darka Macana (*Knjige lažu*, 1997), Tihomira Horvata (*Vila Velebita*, 1995), Zorana Pongrašića (*Mama je kriva za sve*, 2000), Sanje Polak, s veoma popularnim romanom *Dnevnik Pauline P.* (2000) koji kasnije dobiva svoje nastavke, i brojnih drugih autora (Zima, 2011:330).

Što se stranih predstavnika tiče, Zvonimir Diklić, Dubravka Težak i Ivo Zalar (1996) navode nekoliko suvremenih autora koji su se istaknuli u dječjoj književnosti: Hervé Bazin (*Guja u šaci*, 1991) i Sue Townsend (*Tajni dnevnik Adriana Molea*, 1982), dok Tom Furniss, profesor književnosti na Sveučilištu u Glasgowu, ističe da su najznačajniji Jane Gardam (*Long Way from Verona*, 1971), Virginia Hamilton (*The Planet of Junior Brown*, 1971; *Arilla Sun Down to Second Cousins*, 1998), Penelope Lively (*Astercote*, 1970; *The Driftway*, 1972; *The Ghost of Thomas Kemp*, 1973; *The House in Norham Gardens*, 1974; *A Stitch in Time*, 1976),

Jill Paton Walsh (*The Dolphin Crossing*, 1967; *Fireweed*, 1969; *Goldengrove*, 1972; *Unleaving*, 1976; *A Chance Child*, 1978; *Grace*, 1991), Richard Adams (*Watership Down*, 1972), Robert Westall (*The Machine Gunners*, 1975), Farrukh Dhondy (*East End at Your Feet*, 1976), Judy Blume (*Are You There God? It's Me, Margaret*, 1970), Roald Dahl (*Charlie i tvornica čokolade*, 1967; *Matilda*, 1988), Nadia Wheatley (*Blooding*, 1987), Morris Gleitzman (*Two Weeks with the Queen*, 1989) i brojni drugi (Furniss 2010).

2. SUVREMENI ROMAN ZA MLADE

2.1. Obilježja suvremenog romana za mlade

Termin adolescentska književnost koristi se za knjiženost koja svojeg implicitnog čitatelja konstruira u dobi koja se određuje kao adolescentska, odnosno tinejdžerska. U mnogim sredinama često je bila implicitno, ali i eksplicitno integrirana u područje dječje književnosti (Hameršak i Zima, 2015:339). Kako navode autorice, suvremena pedagoška literatura afirmira ideju dječjeg razvoja u fazama, pri čemu se razdoblje adolescencije smješta između djetinjstva i odrasle dobi, nakon koje slijedi starost. Hameršak i Zima (2015) prema Herbertu Gudjonsu mladost definiraju kao: „odjelitu dobru fazu (u pravilu od trinaeste pa do ili preko dvadesete godina), ali i kao društvenu grupu“ (Hameršak i Zima, 2015:340). Također, one prema Gudjonsu razlikuju pubertet, koji je biološki određen i obilježen procesima spolnog sazrijevanja, te adolescenciju, kao podužu fazu razvoja koja započinje nastupanjem puberteta, ali ne završava s osamnaest godina, kao što se pretpostavlja. Hameršak i Zima (2015) spominju i definiciju adolescencije Vlade Andrilovića i Mire Čudine-Obradović, koji ju opisuju kao biološki razvoj ličnosti i socijalnih odnosa (od kraja 12. do kraja 20. godine), no bez problematiziranja kulturnih i povijesnih mijena koje oblikuju adolescenciju. Uz nju se vežu i pojmovi socijalizacije i supkulture, pri čemu se dobne granice zapravo ne preciziraju. Kao zaključak, Hameršak i Zima (2015) navode onaj Berislava Majhuta, da je upravo pojam vremena ključan u adolescenciji, pri čemu se to vrijeme odnosi na socijalni i mentalni status protagonista te na njihovu zaustavljenost u vremenu koje je jasno odijeljeno i od djetinjstva i od odraslosti (Hameršak i Zima, 2015:342). Teorijski gledano, razlika između pojma dječje književnosti i književnosti za mlade odrasle teško je određiva, jer bi trebalo utvrditi kada djeca postaju odrasla i što to zapravo točno znači. Dubravka Težak (2008) smatra kako su dječji čitateljski uzorci izrazito individualni, jer se djeca iste dobi mogu veoma razlikovati prema sposobnostima razumijevanja, čitateljskim i životnim interesima te reakcijama na pročitano. Razlika između dječje i tinejdžerske književnosti najprije se vidi u tematici (pubertet, tjeskobe odrastanja, teškoće u prihvaćanju društva), potom i u dobi likova, pristupu tematici te u samome izrazu (Težak, 2008). Osim navedenih obilježja, odnosno odrednica književnosti za mlade, Težak (2008) kao bitno obilježje navodi i opoziciju

mladih i odraslih, odnosno njihovih vrijednosti, kulture i jezika koji se očituje kao jezično odstupanje od standarda (žargonizmi, barbarizmi, vulgarizmi i dijalektizmi). Roman za mlade odrasle prestaje s tematizacijom igre koju zamjenjuju ozbiljne životne aktivnosti. Prema tome, literatura za mlade odrasle zaokupljena je stvarnim životom i društvenim aktualnostima te obično preispituje probleme koji zanimaju tinejdžera (Težak, 2008).

Književnost za mlade, kao posebna vrsta književnosti, počinje se odvajati od dječje književnosti nakon Drugoga svjetskog rata, u Americi, kada tadašnje društvo počinje prihvaćati tinejdžere kao posebnu sociološku skupinu (Težak, 2008). Za razvoj književnosti za mlade odrasle Težak (2008) izdvaja utjecaj Jeroma Davida Salingera i njegova *Lovca u žitu* (1951). Upravo po uzoru na Holdena Caulfielda, književnici počinju stvarati likove sa složenim osjećajima prema svijetu (najčešće izdvojenost od ostalog svijeta) te se počinju baviti tinejdžerskim identitetom, odnosno njegovom potragom. Jednim od prvih djela u žanru za mlade odrasle Težak (2008) tako navodi roman američke spisateljice Beverly Cleary, *Petnaest* (1956), o petnaestogodišnjoj djevojci i njezinoj želji za mladićem. Roman završava prvim poljupcem i nepokolebljivom odlukom dvoje mladih da ostanu zajedno. Tijekom sedamdesetih, a naročito osamdesetih godina 20. stoljeća, izdavači postaju svjesni značenja tinejdžera na tržištu pa tako dolazi do procvata tinejdžerske literature. Za razliku od dječje književnosti, koja je bogata humorom, optimizmom i tematiziranjem igre, tinejdžerskom književnošću prevladaju teške, tamne, ali i aktualne teme, poput rasne diskriminacije, ženske emancipacije i solidarnosti s Trećim svijetom (Težak, 2008). Dolazi do sve češćih pojava tzv. tabu tema pa se tako javljaju i motivi seksa, bolesti, bračnih previranja i smrti. Osamdesetih godina i dalje su prisutne slične teme, no pisci napuštaju klasične oblike romana te nastoje stvoriti neobične književne oblike, miješajući i žanrove i pripovjedačke tehnike, ali i stvarnost i san (Težak, 1998:10). Devedesetih godina motivi postaju još drastičniji: tabu teme više ne postoje. Teme koje postaju sve češće su strah, nasilje, kriminal, smrt, maloljetnička prostitucija, droga, SIDA te politička previranja koja nastaju u istočnoj Europi. Kako navodi Težak (2008), nijedna tema nije bila „precrna“ i „prebolna“ za suvremenu književnost za mlade pa se za ovaj smjer beletristike za mladež pojavljuju i novi termini: novi realizam, problemski roman, suvremeni

problemski roman, udarni roman, grešne dječje knjige, kontroverzne knjige ili angažirani realizam (Težak, 2008).

2.2. Terminološka problematika

Književnost za mlade segment je književnosti koji se razvio iz dječje književnosti, ali su djela tematski i stilski bitno drukčija od djela dječje književnosti, što je navedeno u prethodnom poglavlju Težak (2008:Kolo). Još nije prihvaćen jedinstveni termin koji bi označavao taj dio književnosti. Kako navodi Težak (2008), postoje sintagme poput *književnost za mlade odrasle*, *adolescentska književnost* i *tinejdžerska književnost*, a kod nas i *omladinska književnost* te *književnost za mladež*. Crnković (1997) se zalagao za termin *estovačka književnost*, prema nastavku –est za brojeve od jedanaest do devetnaest u hrvatskome jeziku, što bi odgovaralo nastavku –teen za brojeve od trinaest do devetnaest u engleskome jeziku, no termin nije prihvaćen. Naime, Težak (2008) navodi kako su se u hrvatskoj književnosti termini *omladinska književnost* ili *književnost za mladež* najprije rabili kao sinonimi za dječju književnost, pa se u starijim izdanjima *omladinski roman* ili *omladinska pripovijetka* odnose na djela koja smatramo isključivo djelima za djecu. Kao primjer navodi prijevod poznatog romana *Tonček i Točkica* (1993) Erica Kästnera, s podnaslovom *omladinski roman* (Težak, 2008). Dok Ljudevit Krajačić 1914. godine predmet svog istraživanja naziva *omladinska književnost*, u koju uključuje tekstove koje danas smatramo dječjima, ali i one koji su namijenjeni odrasloj mladeži. Rudolf Magjer, govoreći o časopisima, razdvaja ih prema razdoblju djeteta kojemu su namijenjeni: časopis za razdoblje od 7 do 12 godina te za razdoblje od 12 do 16 godina (Hameršak i Zima, 2015:344). Pedesetih i šezdesetih godina omladinu se povezuje s novim društvenim poretkom, socijalističkim društvenim uređenjem i omladinskim organizacijama u kojima se termin *omladinsko* politizira. S ponovnom promjenom političkog i društvenog poretka, termin *omladinska književnost* ponovno se odbacuje te se ta književnost naziva književnošću za mlade, književnošću za mlade odrasle ili adolescentska književnost (Hameršak i Zima, 2015:346). Vodeći se najfrekventnijim nazivom , ali i jednostavnošću i sveobuhvatnošću, naziva, u radu se koristi termin *književnost za mlade*.

2.3. Predstavnicu suvremenog romana za mlade

Uz već spomenute autore, Jerome David Salinger i Beverly Cleary, Težak (2008) izdvaja i knjigu australske autorice Margaret Clark *Opet na pravom putu* (1997). Pisana je u obliku dnevnika petnaestogodišnje djevojke Simone. Radnja se zbiva u relativno kratkom vremenskom razdoblju (od godinu dana), a Simone prolazi kroz suočavanje sa smrću majke, silovanje, trudnoću, spontani pobačaj, pokušaj samoubojstva, gladovanje te iskustvo droge i krađe. Vidljivo je kako teme i motivi tinejdžerske literature najviše ovise o aktualnosti, odnosno o stvarnim događanjima u svijetu (Težak, 1998:11). Droga je tema i u romanu *Noć nije beskrajna* (1996), talijanske spisateljice Gine Basso. Glavni je lik šesnaestogodišnji dječak, koji je žrtva droge, nasilja i bijede. Zanimljivo je da se među likovima pojavljuje i lik poznatog nogometaša Maradone, koji se odlučuje povjeriti javnosti. Težak (1998) smatra kako upravo prisutnost poznatih imena te uvjerljivost događaja i likova pridonosi autentičnosti ovog romana (Težak, 1998:12). Četrnaestogodišnja Nina glavni je lik u romanu *Napuklo srce* (1990), njemačke književnice Brigitte Blobel. Nina živi naizgled „idiličnim“ životom, no kroz roman se saznaje kako je ona zapravo žrtva seksualnog zlostavljanja, i to od strane očuha. Ratni sukobi na prostorima bivše Jugoslavije također su bili tema književnosti za mlade. Težak (1998) izdvaja roman *Ološ* (1997), nizozemske spisateljice Else de Groen, čija se radnja zbiva u Bosni, gdje glavna junakinja Aida s dječacima bježi pred ratom. Belgijski pisac Jan Simeon u romanu *Sa mnom je sve u redu* (1999) govori o dva polubrata koji putuju svijetom i međusobno si pišu pisma. Jedan od braće otkriva kako je njegovo podrijetlo iz jedne od zemalja bivše Jugoslavije (gdje se vodi rat), a drugi saznaje kako ima AIDS (Težak, 1998:14). Vidljivo je kako je u literaturi za mlade sve više prisutna mračna strana života, a problemi oko kojih pisci grade svoje romane za mlade sve su ozbiljniji.

U hrvatskoj književnosti preteča tinejdžerskog romana bio je roman Jože Horvata *Sedmi be*, iz 1939. godine (Težak, 2008:Kolo). U njemu se kao junaci pojavljuju adolescenti, progovarajući o problemima koji ih zaokupljaju u njihovu odrastanju, dok je sam roman namijenjen populaciji mladih odraslih (Težak, 2008). U njemu se nalaze obilježja književnosti za mlade, koje će kasnije postati i bitne odrednice književnosti za mlade odrasle; poput opozicije tinejdžera i odraslih te jezično odstupanje od književnog standarda unošenjem žargonizama, barbarizama,

vulgarizama i dijalektizama. Upravo taj roman najavljuje novi književni model koji će u suvremenoj hrvatskoj književnosti doživjeti afirmaciju kao tinejdžerski roman (Težak, 2008: *Kolo*). Roman Ivice Ivanca *Maturanti* (1976), u kojem autor u prvome licu pripovijeda o zagrebačkim mladićima i djevojkama, također je stekao veliku popularnost. U romanu je prikazana slika zagrebačke mlade generacije i urbanog mladenačkog mentaliteta (Težak, 2008: *Kolo*). Iste godine (1976), Hrvoje Hitrec objavljuje roman *Smogovci*, u kojem na zabavan način predstavlja svakodnevicu gradskih „tinejdžera“ te duhovito progovara o aktualnim problemima, kao što je onečišćena okolica, dehumanizirano industrijsko društvo, odgoj suvremenoga mladog čovjeka i sl. Jezik kojim piše je jednostavan i blizak govoru mladih, odnosno bogat je dijalektizmima i žargonizmima (Težak, 2008: *Kolo*). Još je jedan roman koji Težak (2008) navodi kao primjer hrvatske literature za mlade, a to je roman Nade Iveljić, *Sat očeva* (1978), koji govori o raspadu obitelji, koji kći teško podnosi te zbog kojeg upadne u prostituciju. Tim romanom tek se nagovještuje početak pisanja o tabu temama. Usporedbe radi, tema droge u svjetskoj se književnosti javlja već 1980., autobiografskim romanom Cristiane Felscherinow, *Mi djeca s kolodvora Zoo*, a u Hrvatskoj romanom Maje Brajko–Livaković *Kad pobjedi ljubav* (1997) te romanom Tonče Anković *Ljudi bez mjesta* (1998) (Težak, 2008: *Kolo*). Motivom silovanja bave se Sanja Pilić u romanu *Leti, Marta, leti* (2003) i Miro Gavran u *Pokušaj zaboraviti* (1996). Zoran Pongračić u romanu *Gumi–gumi* (2001) i Šime Storić u romanu *Poljubit ću je uskoro, možda* (2000) bave se motivom zloćudne bolesti, Julijana Matanović u pripovijetki *Volite li medenjake* (2003) motivom smrti, te Tomislav Zagoda u romanu *Balada o Buginim gaćicama* (2004) motivom otvorene seksualnosti i masturbacije (Težak, 2008: *Kolo*). Težak (2008) u radu zaključuje kako su među mladim čitateljima u Hrvatskoj popularniji romani koji u vedrom i šaljivom tonu progovaraju o odrastanju tinejdžera i njihovim problemima, kakve pišu, primjerice, Silvija Šesto Stipaničić i Sanja Pilić.

3. LIKOVI U DJEČJIM ROMANIMA I ROMANIMA ZA MLADE

3.1. Likovi u pustolovnim fabulama

Pustolovnost je bitan dio dječje psihe. Djeca često maštaju o neobičnim zgodama, podvizima, uzbudljivim događajima i dalekim putovanjima (Žeko, 2011:65). Romantika prostora, izvanredna situacija i posebna vitalnost likova najvažnije su, kako navodi Žeko (2011), značajke pustolovne književnosti. Snalažljiv i snažan junak pred sobom ima zadatak: preživjeti na pustom otoku, izdržati i obraniti se od morskih oluja, doploviti do svoga cilja, osloboditi zarobljenike te poraziti neprijatelje. Junak ima pomagače i odmagache, ali na kraju pobjeđuje (Žeko, 2011:65). Početak pustolovnog žanra vidi se već i u Homerovoj *Odiseji*, no pravim se začetnikom pustolovnog romana smatra engleski pisac Daniel Defoe romanom *Robinson Crusoe* objavljenim 1719. godine (Žeko, 2011:65). Pustolovni roman ima mnogo podvrsta, a neke od njih su: gusarski roman, roman o moreplovcima i kaubojima, detektivski roman, znanstveno-fantastični roman, povijesni roman i brojni drugi (Žeko, 2011:65). Kod dječjeg romana, ali i romana za mlade, veoma važan poetički segment jest naracija, odnosno uzbudljiva i napeta priča (Hranjec, 1998:9).

Upravo takva tematika prisutna je u sljedeća tri suvremena romana: u dječjim romanima *Waitapu* (1984) Jože Horvata i *Petlja* (1988) Pavla Pavličića te u romanu za mlade *Zov labirinta* (1996) Michaela Colemana. Teško je odrediti dobnu skupinu čitatelja kojima su namijenjeni jer dob protagonista nije u potpunosti definirana (u romanima *Waitapu* i *Petlja*), pri čemu prisutnost ranije spomenutih odrednica dječjih romana, točnije pustolovine kao pokretača radnje, omogućuje svrstavanje obaju romana u suvremene dječje romane. S druge strane, *Zov labirinta*, s obzirom na tematiku, graniči s dječjim romanom jer je prisutna pustolovna fabula, ali su protagonisti trinaestogodišnjaci i upravo ta dob (koja prema ranije navedenoj definiciji Hameršak i Zima odgovara mladosti) određuje roman kao roman za mlade. Sličnost koju *Waitapu* ima s romanima za mlade jest i složenost romana koja se u ovom slučaju očituje u „miksi dviju dimenzija, svijeta bajke i svijeta romana“ (Hranjec, 2008) pri čemu je element bajkovitosti vidljiv u liku Parane, moćnog boga Oceana te fenomenu čudesnog Waitapua (zabranjena ljubav dviju zvijezda suprotnih neba Wa i Tapu). Pored toga, romanom *Zov labirinta*, kao i svojim drugim djelima,

Colleman je, prateći aktualna zbivanja i modernu tehnologiju, odlučio približiti svojim čitateljima internet, upoznavajući ih pritom sa složenošću *cyber* svijeta.

U romanu *Petlja* protagonisti su slavna trojka povezana velikim prijateljstvom: Braco, Hrvoje i Tut, što predstavlja još jednu od tipičnih obilježja dječjeg romana. Nasuprot tome u romanu *Waitapu* imamo lik pojedinca, Itea, samostalnog dječaka bez roditelja, koji ribarenjem prehranjuje sebe i svoju baku. Primjerom te odrasle uloge Itea možemo vidjeti kako prezentacija protagonista u dječjem romanu ponekad naginje k onom u romanima za mlade. U romanu *Zov labirinta*, suprotno prije istaknutoj moći i važnosti kolektiva, naglasak pak je na pojedincu, njegovim razmišljanjima i stavovima. U svim romanima pojavljuju se sporedni likovi koji na kraju svojim postupcima, odnosno prisustvom u životu protagonista, pridonose raspletu radnje. Primjerice, starac Parana, podrška, Iteov prijatelj i mentor koji ga upoznaje s Waitapuom Iteu pomaže prijeći „crtu“ (*Waitapu*), dječak Marko u romanu *Petlja*, zahvaljujući svojem znanju prikupljenom čitanjem znanstvenih knjiga i krimića prvi dokučuje lopova i upozorava policiju te na taj način spašava prijatelje dok Rob, nepokretan dječak u romanu *Zov labirinta* uz pomoć Tamsyn i Josha koji uspijevaju razbiti njegovu šifru, obrani sebe i svoju obitelj.

Osim sporednih likova koji pomažu protagonistima ostvariti ciljeve, u romanima se pojavljuju negativni likovi, i to u ulozi odraslih. Negativci romana za mlade razlikuju se, međutim, od onih u dječjim romanima po ozbiljnosti (težini) zločina. U slučaju *Zova labirinta* oni otimaju dječaka (zatoče ga u sobu) kako bi pronašli vrijednu disketu, a u preostalim romanima zločini su ipak nešto blaži – krađa predmeta (torbica i automobila), odnosno pokušaj manipulacije kako bi se nekoga spriječilo u postizanju slobode.

Crta koju Iteo (*Waitapu*) želi prijeći kako bi dosegnuo slobodu, zapravo je metaforički prikazana granica koja se odnosi na pravi svijet i prave ljude. Dio se ljudi drži te crte, u stvarnosti su to pravila i zakoni, te njenim neprelaskom pristaje na dani, lakši način i života. Družina je mogla prepustiti slučaj policiji (*Petlja*), dok su Tamsyn i Josh (*Zov labirinta*) mogli poruku, tj. šifru jednostavno ignorirati, no u ovim pustolovnim romanima, protagonisti su radoznali, hrabri, uporni i odbijaju ići lakšim putem. Upravo zbog te „crte“ koja je motivski ključna, svatko, neovisno o

dobi, može se poistovjetiti s likovima. Svi mi u životu imamo crte, prepreke ili strahove koja nas sprječavaju da krenemo dalje, da riskiramo i uzmemo sudbinu i život u svoje ruke. Sami odlučujemo hoćemo li dopustiti toj crti (ljudima, događajima ili strahu) da nas koči ili ćemo prijeći i dosegnuti svoj Waitapu. Sretan završetak prisutan je u svim trima romanima (Iteo doseže svoj Waitapu; družina rješava zločin te Josh i Tamsyn oslobađaju Roba) što čini još jednu od mnogih njihovih poveznica. Česta preplitanja odrednica dječjih romana i romana za mlade, razlog su su sve tanjih granica između tih vrsta književnosti.

3.2. Likovi u socijalno-psihološkom kontekstu

U teoriji književnosti tema se definira kao „jedinствeno značenje djela“ ili „ono o čemu djelo govori“ (Javor, 2002:5). Mladi će se čitatelji, kao i većina odraslih, primarno koncentrirati na tematski ili sadržajni aspekt književnog djela. To je u skladu s činjenicom da stvarnost možemo shvatiti kao građu književnosti (Javor, 2002:5). Teme o kojima se govori, odnosno pitanja koja se postavljaju i analiziraju, preuzeti su upravo iz zbilje. S obzirom na to kome je djelo namijenjeno, autori razrađuju temu te u skladu s time pišu o društvenim i socijalnim temama i odnosima u kojima se čitatelj može lako pronaći te se, moguće, i poistovjetiti s nekim od likova (Javor, 2002:5). Sukladno tome, odabrala sam šest romana koja odgovaraju socijalno-psihološkoj tematici u kojoj se promatra društveno podrijetlo lika, utjecaj sredine na njegovo ponašanje te na stavove o životu i svijetu, ali i unutarnji život lika, odnosno njegovi osjećaji, raspoloženja i misli. Odabrani romani jesu sljedeći: *Djevojčica iz Afganistana* (2000) Deborah Ellis, *Sasvim sam popubertetio* (2002), *Vidimo se na fejsu* (2012) te *I što sad?* (2015) Sanje Pilić, *Bilješke jedne gimnazijalke* (2001) Nade Mihelčić i *Profesorica iz snova* (2006) Mire Gavrana.

Držimo li se kriterija dobi protagonista samo *Djevojčica iz Afganistana* pripadala bi dječjem romanu, dok bi ostali navedeni romani pripadali romanu za mlade. Analizom ću pokazati kako podjela zapravo ne mora biti tako stroga, prvenstveno zato što, iako s obzirom na dob protagonista odgovaraju romanima za mlade, *I što sad?* i *Vidimo se na fejsu* ipak sadrže i odrednice dječjeg romana te zapravo pripadaju objema vrstama romana. Najviše je to vidljivo u jednostavnoj strukturi radnje i težini, tj. lakoći same teme koje ove romane čine prijemljivimi za dječju publiku. Autori prate svakodnevna zbivanja, aktualnosti i promjene koje sa sobom donose godine

odrastanja te svoje romane prilagođavaju upravo tome (Hranjec, 2008). Društveno-socijalni odnosi među vršnjacima, prve ljubavi, ljubomora i pubertet, teme su kojima se bave romani *Vidimo se na fejsu*, *I što sad?*, *Sasvim sam popubertetio*, *Profesorica iz snova* i *Bilješke jedne gimnazijalke*, dok je potpuno drugačija tematika prisutna u romanu *Djevojčica iz Afganistana*. Iako je i taj roman s gledišta dobi protagonista prijemljiv djeci, sama tema je ozbiljnija i kompleksnija pa je mogu čitati i djeca i mladi, baš kao i odrasli. Autorica u tom romanu, prije svega, prikazuje problematiku žena u Afganistanu koje ne smiju izlaziti bez pratnje muškaraca, moraju nositi burke, ne smiju ići u trgovine, ne smiju čitati knjige, nemaju pravo na mišljenje, obrazovanje, a čak ni na rad, zbog čega su često potlačene, pretučene ili čak silovane. Uz to, govori se i općenito o stanju u Afganistanu u vrijeme talibanske okupacije.

Poveznica među ovim romanima jest u tome da autori odabrane teme obrađuju kroz same protagonist. Tako Ana, protagonistica romana *Vidimo se na fejsu*, koja promatrajući svijet odraslih, a usporedno i svoje vršnjake koji društveni status i prijateljstvo mjere i vrednuju izgledom i brojem „lajkova“ na fejsu, stvara sliku o sebi kakva bi ona trebala biti te se upušta u laganje.

Ljudi se prave važni. Djeca se prave važna. Svi želimo biti jedinstveni po nečemu, zapaženi, natječemo se do iznemoglosti... Zato katkad izmišljamo, uljepšavamo stvarnost i slično... Lažemo da smo završili fakultete koje nismo završili, smanjujemo kilograme i godine, dodajemo veliku strast običnoj avanturi, pretvaramo se da smo bolji nego što jesmo, podmećemo noge jedni drugima i tako... Treba voljeti ljude, ali im ne treba vjerovati (Pilić, 2012:33).

Djeca i mladi uče oponašajući ono što vide, i to ponajprije oponašajući odrasle. Uz dobra, uče i loša ponašanja promatrajući kako se „uzori“, tj. odrasli, odnose jedni prema drugima. Tako Ana (protagonistica romana *Vidimo se na fejsu*) i Dora (*I što sad?*) osjećaju pritisak tinejdžerskog društvenog statusa koji utječe na njihovo samopouzdanje, ali i ponašanje. Dora zavidi prijateljici koja je, baš zbog odupiranja standardima, zamijećena i popularna. Također, ta usredotočenost na probleme i ljubomoru mijenja odnose u njenom životu te Dora zanemaruje bitne događaje i ljude oko sebe. Iako ga muče slični problemi kao Anu i Doru, prvenstveno pubertet, društvo i izgled, glavni lik, petnaestogodišnji Luka (*Sasvim sam popubertetio*) od spomenutih ženskih likova razlikuje se time što konzumira alkohol i cigarete. Isto tako, Ivo (*Profesorica iz snova*) se susreće s bujanjem hormona i pitanjima erotike i

seksualnosti, a Alma (*Bilješke jedne gimnazijalke*) sa smrću roditelja i ranim odrastanjem koje je uzrokovano samostalnim životom, ali i susretom s temama silovanja i samoubojstva. Te su teme mnogo više teme pravih adolescenata, nego djece i mlađih tinejdžera Protagonistice romana *I što sad?* (Dora) i *Vidimo se na fejsu* (Ana), zbog pogleda na svijet i okolinu te susretanja s „jednostavnijim“ problemima (zavist, ljubomora i društveni odnosi) prezentirane su kao više dječji, nego mladi odrasli likovi.

Kao što je već navedeno, Ivo, Luka i Alma susreću se s motivima koji su nekada bili doživljavani kao tabu (erotika, seksualnost, silovanje, samoubojstvo) odnosno o njima se nije pisalo ni u romanima za djecu ni u romanima za mlade. Može se reći kako su njima dane osobine odraslih, odnosno, u određenim situacijama, odrasle uloge i način razmišljanja sličan odrasloj osobi. Primjerice, Luka, kao što je rečeno, konzumira cigarete i alkohol te je pun predrasuda prema drugim osobama što na temelju izgleda, što ponašanja. Ivo preuzima identitet profesora kako bi obmanio profesoricu u koju je zaljubljen te njome na neki način manipulira pretvarajući se da je netko tko nije igrajući se ljudskim osjećajima. Nakon pogibelji roditelja Alma i njezin brat Luka zajedno odlučuju kako bi bilo najbolje da Alma živi sama jer dovoljno odrasla za brigu o sebi. Osim spolnog odnosa kao tabu teme, Alma se susreće i s temom silovanja (očev najbolji prijatelj nasamari Almu želeći je silovati, no u tome ne uspijeva, upravo zbog Almine prisebnosti i snage). Navedeno možemo povezati s ulogom odraslih koju ima Parvana, protagonistica dječjeg romana *Djevojčica iz Afganistana*; prisiljena je maskirati se u dječaka kako bi mogla prodavati vlastite stvari da prehrani svoju braću, sestru, mamu, ali i sebe. Iako je Parvana jedanaestogodišnja djevojčica, nema pravo na djetinjstvo kakvo mi poznajemo te je i više nego „odrasla“ jer se u svakom trenu bori za život. Suprotno tome, Parvana pokazuje i tipičnu instinktivnu, dječju reakciju na neodržavanje nepripremljenog ispita kada talibani osvajaju vlast u njezinu gradu i zabranjuju djevojčicama odlazak u školu (tek kasnije postaje svjesna težine situacije koju rat sa sobom nosi).

Važnu ulogu u socijalno-psihološkom kontekstu imaju i sporedni likovi koji svojom pojavom pridonose tematici romana u smislu da utječu na formiranje mišljenja protagonista ili na njihov odabir životnih putova. Primjerice, uvijek prisutni

lik anđela Anemona (*Vidimo se na fejsu*) savjetuje Anu, pruža joj riječi utjehe i podrške te joj nastoji pokazati, odnosno pomoći izgraditi vjeru u sebe:

Moje ime je tvoje ime – rekao je. Anemona, to si zapravo ti. Običan cvijetak, a opet blistav. Naziv potječe od grčke riječi anemos, vjetar... Što to znači, moraš sama otkriti... Jer ja sam tvoj anđeo, ali i tvoje drugo ja... Zato smo tako dobri... (Pilić, 2012:75)

Anđeo Anemona je u stvarnosti Anina podsvijest koja joj govori kako izgraditi samopouzdanje, odnosno kako mora svoju jedinstvenost ponosno pokazivati i ne dopustiti drugima da ju definiraju. Štoviše, Ana je u podsvijesti to i ostvarila, no to još mora svjesno otkriti. Uzori, kao što je Ana u ovome romanu bila sama sebi, simbolički prikazana Anemonom, pojavljuju se kao članovi obitelji – majka (*I što sad?, Djevojčica iz Afganistana*), otac (*Djevojčica iz Afganistana*) i brat (*I što sad?, Bilješke jedne gimnazijalke*) te inspiriraju protagoniste na promjenu, bilo u psihičkom, bilo u fizičkom smislu. Primjerice, majke upornošću u svojim pothvatima inspiriraju mlade i prezentiraju odlučnost i neodustajanje od vlastitih ciljeva i snova. Iako u životu postoje svakakve prepreke i padovi, uz dovoljan trud i spomenutu odlučnost, snovi se, naposljetku, mogu ostvariti.

Razmišljam o novom početku. Znaš da umijem raditi najljepše bukete i različite aranžmane... Ako bude sreće, mogu raditi aranžmane za svadbe ili poslovne prostore ili kazalište. (...) Vrlo je opasno danas ulaziti u samostalne poslove – započela je Klementina. Našla sam prostor koji pripada Gradu. Mali. Treba ga urediti. Najam nije prevelik. Propast ćeš pokraj svih ovih kriminalaca – rekla je tata. Neću. Bit će to najljepša cvjećarnica u gradu. (Pilić, 2015:39)

Usprkos nestabilnim tržišnim uvjetima i velikoj konkurenciji, a pokazujući svjesnost o vlastitoj vrijednosti, Dorina majka na kraju otvara dugo željenu cvjećarnicu te time pokazuje Dori da je potrebno vjerovati u sebe. Isto tako, Parvanina majka (*Djevojčica iz Afganistana*) sa svojom prijateljicom Weer pokreće „tajni“ časopis kao otpor vlastima i borbu za svoju slobodu i prava, kako bi ljudi i ostatak svijeta saznali kakvo je stvarno stanje u Afganistanu, dok joj otac, pričom o Malali, budi nadu:

Iznenada sićušna djevojka, mlađa od Nooriije, izleti iz jednog od seoskih kućeraka. Otrčala je u prve borbene redove i okrenula se kako bi se suočila s afganistanskim

postrojbama. (...) Mašuci svojim velom u zraku kao borbenom zastavom povelala je postrojbe u konačni napad na Britance. Afganistanci su dobili bitku. (Ellis, 2001:19)

Malali se hrabro suprotstavila vojsci i povelala ih u pobjedu, a time joj otac ukazuje kako pojedinac, pa makar to bila djevojčica, može učiniti veliku razliku. Da i braća mogu biti uzori, dokazuje Almin brat Luka (*Bilješke jedne gimnazijalke*) koji nakon pogibelji roditelja postaje roditeljska figura svojoj sestri. Stariji je samo pet godina od Alme, stoga ni on nije još u potpunosti odrastao, no neovisno o tome on joj je sve: anđeo čuvar, brat, otac, majka i najbolji prijatelj. Upravo njegov lik pokazuje kako nepredvidljive situacije čovjeka čine jačim, a iako udaljen (radi na brodu), stalno je uz nju te joj u najtežim trenucima pruža oslonac, odnosno daje dodatnu snagu i vjeru. Nadalje, Dorin brat kojeg ona naziva Sovuljaga (*I što sad?*), zapostavio je školu i sebe te bezvoljno provodi dane ispred televizora ili igrice, ali shvati kako se promjene ne događaju samo riječima, već ih je potrebno provesti u djela pa ih uvodi u svoj život što rezultira njegovom konačnom srećom i zadovoljstvom. Na taj način, Sovuljaga vlastitim primjerom motivira Doru da ako želi nešto promijeniti, to i učini. S druge strane, u romanu *Sasvim sam popubertetio* upoznajemo lik Mirjane, djevojke „punije“ građe koja je zaljubljena u Luku, a koju je on, ne razmišljajući, povrijedio: „Mirjana je na sebi imala minicu, a ja sam zaključio da joj noge nisu baš dobre. Nisam htio ispasti snob, ali bila je odjevena kao da kupuje na Dolcu. (...) Ni tebi nije dosadilo žderanje sendviča, čuo sam se kako govorim. Nisam mogao vjerovati svojim ušima“ (Pilić, 2016:24). Ovime je vidljiva Lukina predrasuda o Mirjani na temelju izgleda, a koja kasnije nestaje što je više upoznaje kao osobu. Upravo zahvaljujući Mirjani i predrasudi koju je o njoj imao, Luka gradi svoj karakter jer uviđa kako ne treba suditi nekoga po izgledu, već po osobnosti i ponašanju.

Prikazujući socijalno-psihološki kontekst, autori veći naglasak stavljaju na tematiku društvenih odnosa, ali i psihološko stanje likova, na taj način stavljajući u drugi plan samu radnju. Fabula romana postaje jednostavnija, dok likovi i odnosi postaju kompleksniji. Autori odabiru problematiku s kojom se lako mogu poistovjetiti brojna djeca i mladi, odnosno teme uključuju motive đaćkih dana, simpatija, prvih ljubavi, životnih promjena, pogibelji roditelja i slično. Na taj način, oni isprepliću obilježja dječjih romana i romana za mlade pa se tako njihove razlike u suvremenom dobu smanjuju.

3.3. Likovi u kontekstu aktualnih društvenih zbivanja

Općenito gledano, teme prate aktualna zbivanja, i to prvenstveno u okruženju, a potom i na široj razini; jer ako je tema aktualna, čitateljstvo se može poistovjetiti i samim time postaje zanimljivija (Hranjec, 2006:9). Već se u romanima navedenim u prethodnom poglavlju, u kojima je naglasak na socijalno-psihološkim zbivanjima, naziru takozvane tabu teme. Tabu teme u dječjoj književnosti nisu posljedica zabrana, već pedagoških dvojbi, odnosno (ne)primjerenosti nekih tema dječjoj dobi (Hranjec, 2008). Za književnost nema zabranjenih tema; sve u životu, sve oko nas, može biti predmet književne obrade, no pitanje je vrijedi li to i za dječju književnost. Iako je u povijesti zaobilazila neprimjerene teme, u suvremenoj dječjoj književnosti te su ograde uklonjene, a granice pomaknute. Najčešće tabu teme u dječjoj književnosti i književnosti za mlade su sljedeće: droga, erotika (seks), (neizlječiva) bolest i smrt (Hranjec, 2008).

Romani koji su uzeti za analizu bave se upravo takvim temama, i to najviše temom bolesti: *Poljubit ću je uskoro, možda* (2000) Šime Storića, *Čvrsto drži joy-stick!* (1994) Josipa Cvenića, *Čuvarica svoje sestre* (2008) Jodi Picoult i *Čudo* (2016) Raquel Jaramillo Palacio. Navedene sam romane kategorizirala s obzirom na dob protagonista te su među dječje romane svrstani *Čvrsto drži joy-stick!*, *Čudo* i *Poljubit ću je uskoro možda*, dok je *Čuvarica svoje sestre* roman za mlade. Dječja radoznalost, želja za pustolovinom, avanturom i igrom, također je već spomenuta kao obilježje koje vidimo u romanima za djecu. Primjere nalazimo u sva tri romana i to u igranju igrice *Lucky Star (Sretna zvijezda)*, međusobnim nadmetanjima, istraživanjima skrivenih kutaka bolnice (*Čvrsto drži joy-stick!*), igrama i druženjima u školi i izvan nje (*Čudo*), kupanju i raznim igrama na jezeru, vožnja biciklima (*Poljubit ću je uskoro, možda*) Navedena obilježja ne nalazimo u romanu *Čuvarica svoje sestre*.

Motiv bolesti ono je što povezuje sva četiri romana. Dječak Nino boluje od nepoznate bolesti povezane s černobilskom katastrofom (*Čvrsto drži joy-stick!*), dok Auggie ima genetski poremećaj koji uzrokuje deformaciju lica (*Čudo*). Za razliku od njih, u preostala dva romana nisu bolesni glavni, već sporedni likovi; Livija, prijateljica glavnog junaka Filipa, boluje od leukemije (*Poljubit ću je uskoro, možda*) kao i Kate, sestra protagonistice Anne (*Čuvarica svoje sestre*). Teška bolest likova

prisutna je u svim romanima i iako zauzima važan dio, nije u prvom planu. Borba glavnih likova, na temelju predrasuda, poveznica je u romanima i za djecu i za mlade putem susretanja s problemom prekomjerne tjelesne težine (*Poljubit ću je uskoro, možda*), odnosno svakodnevna borba s osudama i neprihvatanjem zbog deformacije lica uzrokovane bolešću (*Čudo*). U romanu *Čvrsto drži joy-stick!*, likovi, iako suočeni s bitkom za zdravlje, ali i život, pokazuju dječju narav provodeći svoju svakodnevicu, igrajući igrice, družeći se i istražujući bolnicu, pretvarajući je u tajnu lokaciju. Za razliku od njih protagonistica u romanu *Čuvarica svoje sestre*, unajmljuje odvjetnika i pokreće pravni postupak, odnosno tužbu za pravo na svoje tijelo, a time i život.

Protagonisti su vidno svjesni svojih bolesti, odnosno predrasuda, u dječjim, ali i u romanima za mlade. Nino (*Čvrsto drži joy-stick!*) shvaća težinu svoje bolesti pa uvijek pred svojim roditeljima pokazuje svoju hrabrosti i optimizam. Svjestan je svoje prekomjerne težine i trinaestogodišnji Filip (*Poljubit ću je uskoro, možda*): „Želudac je tražio, a zubi mljeli svega čega su se dočepali“ (Storić, 2000:7). Iako uz brojne, ne nužno i ispravne načine (lijekovi i odricanje, odnosno preskakanje obroka), Filip pokušava smanjiti težinu. Igrajući se s vršnjacima i provodeći aktivno vrijeme u prirodi, on zapravo nesvjesno mršavi – polako, ali postepeno. Desetogodišnji Auggie (*Čudo*) naviknut je na neizbježne poglede čuđenja ili čak gađenja: „Evo što ja mislim. Jedini razlog zbog kojeg nisam običan jest to što me nitko drugi ne doživljava običnim“ (Palacio, 2016:11). Auggie sebe smatra običnim, normalnim dječakom koji dane provodi igrajući igrice i gledajući *Star Wars*. Svjesna je svoje situacije i Anne (*Čuvarica svoje sestre*), koja je trebala, baš poput svojih vršnjaka, živjeti normalnim životom. No Anne je začeta i došla na svijet kao idealan davatelj koštane srži za Kate, zahvaljujući genetskoj kompatibilnosti: „Rodila sam se jer je liječnik uspio spojiti maminu jajnu stanicu s tatinim spermijem, kako bi dobio potrebnu kombinaciju dragocjenog genetskog materijala“ (Picoult, 2008:11). Iako je zdrava, ne može živjeti normalnim životom, stoga odlučuje potražiti svoja prava na tijelo/život. Sporedni likovi u navedenim romanima dodatno doprinose karakterizaciji protagonista. Osim likova djece (Milan, Medeni, Filip, Đurić i Jasna) koji čine Ninovu svakodnevicu i pomažu mu prebroditi dane u bolnici, važan je i lik dječaka (*Čvrsto drži joy-stick!*) u igrici *Lucky star* (Sretna zvijezda) koju Nino igra.

Dječak, hrabar i vješt, prelazio bi sve prepreke poput Indiane Jonesa, vozio formulu 1, stižući na cilj prije svih, letio bi zrakoplovom i helikopterom u brišućem letu, tik uz vrhove planina i nebodera, prolazio bi kroz tajne labirinte, otkrivajući skriveno blago, i još mnogo toga činio je dobivajući nove živote. Rijetko bi kada gubio. Ali morao je ući u opasnu bitku na život i smrt, bez računala i joy-sticka. Opet samo jedan cilj i želju ima – POBJEDA. (Cveniće, 2010:7)

Uočljiva je poveznica igrice i Ninove igre života. U igrici su pred dječaka stavljene razne prepreke i zamke koje mora premostiti da bi stigao do cilja, baš kao i Nino. Iako je mnogo puta gubio živote te igrao ispočetka, napokon je stigao do zadnjeg nivoa, do cilja, do Sretne zvijezde. Filipova vršnjakinja i prijateljica Livija (*Poljubit ću je uskoro, možda*) boluje od leukemije uslijed koje joj je otpala kosa zbog čega često biva ismijavanom, baš kao i Filip zbog pretilosti. Za razliku od drugih vršnjaka, ona ga ne sudi po izgledu, već po njegovoj naravi, ponašanju, što mu je dala do znanja rekavši:

Znaš“, reče, „meni uopće ne smeta što si debeo. U gradu iz kojega smo doselili poznavali smo jednog mesara. Joj kako je taj bio debeo!“, nasmijala se i cvoknula usnama. „Čula sam da su debeli ljudi jako, jako dobri. Imaju blagu narav i nikada se ne ljute. (Storić, 2000:151)

Takvo prihvaćanje rezultira Filipovom sve većom sigurnošću u samoga sebe. Kao što je Livija bila podrška Filipu, tako je i dječak Jack (*Čudo*) bio pravi prijatelj Auggiju. Iako je na početku bio suzdržan zbog straha da će biti izoliran kao i Auggie, ukoliko se s njime sprijatelji, prevladala je istinska dječja dobrotu, jer dijete nema predrasuda prema drugima.

„Hoćeš li uvijek ovako izgledati, Auguste? Mislim, ne možeš li otići na neku plastičnu operaciju, ili nešto takvo?“ Nasmijao sam se i pokazao na svoje lice: „Halo! Pa ovo jest nakon plastične operacije!“ Jack se udario rukom po čelu i počeo histerično smijati. „Stari, trebao bi tužiti svog liječnika!“ (Palacio, 2016:71)

Njegov i Auggijev humor na račun lica te pozitivan pogled, pravi je primjer kako se desetogodišnjaci nose s „drukčijim“ od sebe – i upravo bi iz toga mnogi odrasli trebali učiti. Iako ga u početku osuđuju, izbjegavaju pa čak i vrijeđaju, likovi Auggijevih školskih kolega naposljetku pokazuju iskrenu dječju dobrotu: „Dok sam

hoda, primijetio sam da je Amos ostao u mojoj blizini. I Jack mi je bio blizu, samo s druge strane. Miles je bio ispred nas, a Henry iza. Okružili su me dok smo hodali kroz more djece. Osjećao sam se kao da imam vlastitu carsku stražu“ (Palacio, 2016:281). Kolege, kada Jacka i Auggija napadaju sedmaši, instinktivno, bez razmišljanja, staju u njihovu obranu i pokazuju kako se predrasude ruše. Dodatno, lik Auggijeve sestre (*Čudo*) pokazuje pozadinu njegove priče, odnosno kako bolest utječe na ostale članove obitelji. Iako od malena shvaća njegovu bolest i veću pažnju koju on dobiva, teško se i sama nosi s time. Pomirila se da će roditelji više pažnje posvećivati njenom bratu pa zato svojim utočištem smatra srednju školu u kojoj ne znaju za Auggija, odnosno gdje nije samo sestra dječaka s urođenom manom. Koliko je snažna sestrinska veza saznajemo i u liku Kate (*Čuvarice svoje sestre*), bolesne i iscrpljene Annine sestre koja se više ne može i ne želi boriti s bolešću, za koju Anne pokreće sudski postupak koji bi prekinuo liječenje. No, obje sestre to skrivaju od roditelja koji žrtvuju sve kako bi se borili za kćerin život.

Romani se razlikuju u samom završetku, Auggie (*Čudo*) biva sve češće prihvaćen u društvu i u razredu te svakim danom raste njegova volja za odlaskom u školu jer ga tamo čeka sve više prijatelja, a Filipu (*Poljubit ću je, možda*) raste samopouzdanje jer družeći se s Livijom polako smanjuje kilograme (tjelesnu masu) i upoznaje po prvi puta ljubav, a također se, i 'zreliji'. Za razliku od njih, u romanu za mlade *Čuvarica svoje sestre*, po prvi se puta (u navedenim romanima) susrećemo sa smrću protagonistice. Naime, Anne na kraju pogiba u automobilskoj nesreći te igrom sudbine za sobom ostavlja organ – Katein zadnji pokušaj borbe koji joj na kraju omogućuje da živi normalnim životom. Slično tome, Nino (*Čvrsto drži joy-stick!*) odlazi iz bolnice i svoju nadu za postizanje cilja, odnosno Sretnu zvijezdu (*Lucky star*) ostavlja prijatelju, no autor njegov završetak ostavlja nedorečenim (ne piše hoće li preživjeti ili umrijeti).

Autori, prateći aktualnosti, u dječje i romane za mlade uvode tabu teme - teme o kojima ranije nije bilo uobičajeno pisati, a s kojima se čitatelji uvelike poistovjećuju. Protagonisti u svim romanima vidno su svjesni koliko ih njihova bolest čini drugačijima, a saznajemo i na koje načine se glavni junaci nose s teškim bolestima, bore s predrasudama i ostaju optimistični te ne odustaju. Dodatno, sporedni likovi, najčešće članovi obitelji, pridonose karakterizaciji protagonista. U

kontekstu aktualnih društvenih zbivanja koja uključuju tabu teme, razlika se između dječjih romana i romana za mlade smanjuje, jer su, upravo zbog ispreplitanja složene tematike, jednostavne strukture i fabule, prikladni za sve uzraste, neovisno o dobi.

3.4. Likovi u jezičnom kontekstu

Kako bih održala preglednost čitanja, likove u jezičnom kontekstu analizirat ću po ranije navedenoj kategorizaciji (romani pustolovne fabule, romani u socijalno-psihološkom kontekstu i romani u kontekstu aktualnih društvenih zbivanja). Zalar (1998) ističe da dječji roman karakterizira, između ostalog, jednostavan i razumljiv standardni jezik što je vidljivo kod likova u romanima *Waitapu* (Parvana: „Čim izađeš iz magle i opaziš Waitapu, ne dozvoli srcu da se odviše naslađuje. Pronađi i zapamti mjesto gdje završava planinski vijenac Wa, a počinje Tapu. To ćeš lako otkriti [...]“, Horvat, 2015:117) i *Petlja* (Marko: „Ja sam samo vidio da je pretrčao od zgrada prema garažama. Ali, oko garaža je mrak i što je on točno uradio, ja nisam vidio [...]“ Pavličić, 2005:48). S druge strane, u romanu za mlade *Zov labirinta*, likovi upotrebljavaju žargonizme i tuđice, konkretnije, anglizme zato što mladi provode vrijeme istražujući cyber svijet, odnosno internet u kojem dolaze u doticaj s engleskim jezikom za razliku od djece koja nisu podložna engleskom jeziku u tolikoj mjeri konkretno misleći na romane *Waitapu* i *Petlja* gdje djeca vrijeme provode u prirodnom okruženju: „Kada je završila, kliknula je na SEND. Trenutak kasnije, bipnulo je na Joshovom računalu. 'Eto vidiš', reče Josh. 'Stigla je u moj mailbox“ (Coleman, 2001:23). Pojavom interneta gdje se pretežito koristi engleski jezik, stvoren je novi takozvani „internetski“ žargon koji su mladi nerijetko prihvatili kao svoj svakodnevni govor.

Za razliku od romana *Djevojčica iz Afganistana* gdje likovi koriste standardni jezik i jednostavne opise kako bi se naglasili problemi u romanu, a time i svijetu (problematika žena, talibanska okupacija, ljudska prava, prava žena) te se približili i učinili razumljivim svakom čitatelju, protagonisti ostalih romana orijentiranih na vjerno predočavanje društveno-psihološkog konteksta drugačijim načinom „privlače“ čitatelje. Tako, primjerice, Luka u romanu za mlade *Sasvim sam popubertetio* koristi jezik tipičan za mlade, njegove su rečenice pune dosjetki: „Imam tijelo kita, mozak vinske mušice i nosim u svom srcu tugu veličine Južne Amerike“ (Pilić, 2016:15).

Također, koristi žargon i anglizme:

Tata se stanom uvijek kretao obavijen dimom „Opatije“, a fumao je po četrdesetak cigareta dnevno. Njegova sestra Zvonimira, preboljela je rak dojke i uredno usisavala plavi „Walter Wolf“ – tako se, nakon mamine i tatine rastave, u našoj stambenoj zajednici osjetio velik napredak u ekološkom smislu“ (Pilić, 2016: 9)

Upravo tom duhovitošću u dijalozima i unutarnjim monolozima, neopterećenom, nonšalantnom i lepršavom prozom slobodnog i spontanog iskaza, autorica Sanja Pilić iskazuje složene probleme (Težak, 2008). Slobodni neupravni govor te humorno-ironičan ton osim kod likova Sanje Pilić (Luke, Dore i Ane) vidljiv je i u liku Alme u romanu *Bilješke jedne gimnazijalke*:

Kažu da je to jedan od najboljih rock-sastava. Ma daj! Ponavljaju pet-šest hvatova na gitari. Dobro, možda sedam. Uvrh glave. Izašli su na pozornicu obučeni u neke prnje. Ta je ležernost bila hinjena tako proračunato da je to bilo licemjernije nego da su svi nabacili frak. Furali su kosurinu do pola leđa. Ja nisam. Zašto bih uralala od sreće što su odrasli konji, stariji od mog brata, uspjeli pogoditi d-mol? I pjevali su, naravno. A najviše su trčkarali po pozornici, rušeći sve pred sobom. (Mihelčić, 2001:14)

Kako ističe Težak (2008), upravo je ironija autorici poslužila kao bitno stilsko i strukturalno sredstvo koje omogućava da se neprestano isprepliću trpkost i šaljivost.

U romanima čija su tema aktualna zbivanja, likovi se pretežito koriste standardnim jezikom, što i ne čudi s obzirom na to da se radi o prijevodima stranih knjiga (*Čuvarica svoje sestre* i *Čudo*). Naime, engleski jezik također ima svoje idiome i žargone koje se ponekad i ne prevedu u izvornom smislu pa je naglasak pri prevođenju na hrvatski standardni jezik. No ono što roman *Čuvarica svoje sestre* čini dodatno zanimljivim, jest korištenje medicinskih izraza, točnije, latinskih naziva raznih lijekova i dijagnoza:

„Ovo joj je počelo kolati žilama: daunorubicin, 50mg po 25cm³ D5W; cytarabine, 46 mg u D5W intravenozno, infuzija koja je tekla dvadeset i četiri sata: allopurinol, 92 mg intravenozno. Drugim riječima: otrovi.“ (Picoult, 2008: 69)

Svi likovi u romanu (osim doktora i odvjetnika) članovi su obitelji (majka, otac, dvije kćeri i sin) bolesne djevojke te su upoznati s njezinom bolešću, svakodnevnom brigom o lijekovima i bolesti, stoga i ne čudi kako u svojoj svakodnevnoj komunikaciji koriste i latinske nazive. Za razliku od romana *Čuvarica svoje sestre* u kojem je tema kompleksnija i namijenjena zrelijim čitateljima.

Zanimljivost romana *Čvrsto drži joy-stick!* jest u tome što je u cijelosti strukturiran u obliku nivoa u računalnoj igrici. Naime, kako Nino najviše voli igrati igrice, na poklon dobiva igricu „Lucky star“ u kojoj dječak mora proći sve prepreke kako bih došao do cilja i pobijedio. Nino je često uspoređuje sa svojom bolešću, ali i bolešću ostale djece koja se svaki dan bore za svoje zdravlje i život. Upravo njihova svakodnevna borba i prepreke zapisane su u obliku nivoi kao i u navedenoj igrici. Nino i prijatelji iz bolnice koriste računalni jezik i anglizme, baš kao i Tamysn, Josh i Rob u romanu *Zov labirinta*. Autori se, prateći aktualna zbivanja (konkretno, terminologiju iz svijeta interneta, računala i videoigara), jezikom svojih likova žele približiti suvremenim, „modernim“ čitateljima.

ZAKLJUČAK

Već u samom pokušaju definiranja dječje književnosti i književnosti za mlade prema dobi recipijenata, nerijetko dolazi do preklapanja i zapitanosti o pripadanju određenih djela ovom ili onom segmentu.. Upravo to vidljivo je u analizama pustolovnih romana *Waitapu*, *Petlja* i *Zov labirinta*. U romanima *Waitapu* i *Petlja* dob protagonista nije određena, ali pustolovina koja je pokretač radnje u oba romana čini ih dječjim romanima. Pustolovina je prisutna i u romanu *Zov labirinta*, no protagonisti su tu trinaestogodišnjaci, što ih po nekim definicijama (Hameršak i Zima) čini romanom za mlade. Složenost romana *Waitapu* i prisutnost moderne tehnologije i interneta u romanu *Zov labirinta* povezuje ih s tinejdžerskim čitateljima.

Razlikovno obilježje između romana za djecu i onih za mlade možemo tražiti i na razini negativnih likova, no oni se u romanima za mlade razlikuju po ozbiljnosti (težini) zločina. Naime, u dječjem romanu *Waitapu* vrač Tefoto riječima i prijetnjama želi spriječiti Itea da pređe Waitapu, dok u romanu *Zov labirinta* zločinci ne staju na riječima i prijetnjama već otimaju i zatoče dječaka Roba. Sretan završetak također je svim romanima zajednički što je još jedan primjer međusobnih ispreplitanja dječje književnosti i književnosti za mlade.

Analiziranim likovima u romanima *Djevojčica iz Afganistana*, *Sasvim sam popubertetio*, *Vidimo se na fejsu*, *I što sad?*, *Bilješke jedne gimnazijalke* i *Profesorica iz snova* zajednička je njihova socijalno-psihološka tematika, odnosno društveno podrijetlo likova, utjecaj sredine na ponašanje protagonista te njihovi stavovi o životu i svijetu, osjećaji, raspoloženja i misli. Držimo li se dobi protagonista kao kriterija određivanja romana, jedino bi *Djevojčica iz Afganistana* pripadala dječjem romanu. S druge strane, tema koja se proteže u romanu (problematika žena, okupacija talibana) ozbiljnije je naravi te bi više odgovarala djelima namijenjenim mladim čitateljima. Jednostavna struktura radnje i težina, tj. lakoća tematike romana *I što sad?* i *Vidimo se na fejsu* čine ih prijemljivim za dječju publiku s obzirom da se radi o životnim izazovima vršnjaka (školski problemi, prve ljubavi, utjecaj društva).

Važnost sporednih likova koji utječu na formiranje mišljenja protagonista ili na njihov odabir životnih putova još je jedna karakteristika navedenih romana, što ponovno pokazuje kako se razlike između dječjih romana i romana za mlade uvelike smanjuju.

Aktualnost društvenih zbivanja poveznica je među analiziranim romanima *Čvrsto drži joy-stick!*, *Poljubit ću je uskoro, možda*, *Čudo* i *Čuvarica svoje sestre*. Već u romanima *Sasvim sam popubertetio*, *Djevojčica iz Afganistana* i *Bilješke jedne gimnazijalke* gdje se prate likovi u socijalno-psihološkom kontekstu naziru se tzv. tabu teme koje su u ranijim povijesnim periodima bile neprimjerene dječjoj dobi, ali i mladima. No, želeći biti u koraku sa suvremenom svakodnevicom autori sve više naglasak stavljaju upravo na takve, zahtjevne i društveno marginalizirane teme. Najčešće tabu teme koje se javljaju u dječjoj književnosti i književnosti za mlade jesu sljedeće: droga, erotika (seks), (neizlječiva) bolest i smrt (Hranjec, 2008). U analiziranim romanima tema bolesti zajednička je dječjim romanima i romanima za mlade *Čvrsto drži joy-stick!*, *Čudo*, *Poljubit ću je uskoro, možda* i *Čuvarica svoje sestre*. Također, svi su protagonisti u tim romanima svjesni svojih bolesti te na razne načine žele pokazati svoju jakost, borbu i želju za ozdravljenjem, neovisno o svojoj dobi. Iznimka je roman *Čuvarica svoje sestre* u kojem ne boluje glavna junakinja, već njezina sestra. Iako su teme ozbiljne, a djecu ponekad vidimo kao odrasle zbog težine bolesti i borbe za život, u navedenim dječjim romanima djeca pokazuju tipična ponašanja: želju za pustolovinom, igranje raznih igara, želju za druženjem, zaljubljivanje i slično. Upravo zbog ispreplitanja jednostavnih struktura i fabula te kompleksnih tabu tema ti su romani prikladni za sve uzraste, neovisno o dobi. Što se samog jezika tiče, autori najčešće pišu razgovornim, humornim jezikom, odnosno jezik prilagođavaju upravo čitatelju – djeci i mladima. Tako su u romanima najviše prisutni upravo dijalektizmi, žargonizmi i tuđice, najviše anglizmi.

S obzirom na sve izloženo, možemo zaključiti kako su razlike u prezentaciji likova u dječjim romanima i romanima za mlade sve manje vidljive i sve fluidnije. Odnosno, ono što su prijašnji književni proučavatelji već ranije uočili (Težak, 2008) – da je razlika između dječje književnosti i književnosti za mlade teško određiva – vrijedi i dalje, i to, čini se, sve više (Težak, 2008).

LITERATURA

- Coleman, M. (2001). *Detektivi Interneta: zov labirinta*. Zagreb: Znanje d.d.
- Crnković, M. (1984). *Dječja književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
- Crnković, Milan (1997). *Neki problemi i zadaće znanstvenog istraživanja i promocije dječje književnosti u Hrvatskoj danas*. U: *Dječja knjiga u Hrvatskoj danas*. Ur. Ranka Javor. Zagreb: KGZ, 7–16.
- Cvenić, J. (2005). *Čvrsto drži joy-stick!*. Zagreb: Naklada Haid.
- Ellis, D. (2011). *Djevojčica iz Afganistana*. Zagreb: Znanje d.o.o.
- Gavran, M. (2013). *Profesorica iz snova*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o.
- Hameršak M.; Zima D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international. d.o.o.
- Horvat, J. (2015). *Waitapu*. Zagreb: Naklada Neretva.
- Hranjec, S. (1998). *Hrvatski dječji roman*. Zagreb: Znanje.
- Hranjec, S. (2006). *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Javor, R. (ur). (2002). *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Javor, R. (ur). (1998). *Odrastanje u zrcalu suvremene književnosti za djecu i mladež*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Javor, R.; Težak, D. (2017). *Hrvatska dječja knjiga u europskom kontekstu, zbornik*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba i Učiteljski fakultet sveučilišta u Zagrebu.
- Mihelčić, N. (2005). *Bilješke jedne gimnazijalke*. Zagreb: Ljevak d.o.o.
- Palacio, R. J. (2016). *Čudo*. Zagreb: Fokus.
- Pavličić, P. (2005). *Petlja*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o.
- Picoult, J. (2008). *Čuvarica svoje sestre*. Zagreb: Algoritam.

Pilić, S. (2015). *I što sad?* Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o.

Pilić, S. (2016). *Sasvim sam popubertetio*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o.

Pilić, S. (2012). *Vidimo se na fejsu*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o.

Storić, Š. (2000). *Poljubit ću je uskoro, možda*. Zagreb: Alfa.

Zalar, I. (1978). *Dječji roman u hrvatskoj književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.

Zima, D. (2011.) *Kraći ljudi. Povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu*. Zagreb: Školska knjiga.

Winterfeld, H. (2007). *Timpetill, grad bez roditelja*. Varaždin: Katarina Zrinski d.o.o.

Mrežna odredišta

Furniss, Tom (2010). *Contemporary Children's Literature, 1970-present* na

http://personal.strath.ac.uk/t.furniss/childrenlit/children_contemporary.html?fbclid=IwAR0qcJfWgP29DLCgDZG8qkjoBkd68Mx5sagBrFbEiJ1iiXscpj0amfLfUGk
(25.5.2019.)

Hranjec, S. (2008). *Suvremeni hod dječje hrvatske književnosti*. Kolo: 3 na

<http://www.matica.hr/kolo/309/suvremeni-hod-djecje-hrvatske-knjizevnosti-20531/>
(10.8.2018.)

Majhut, B. (2008). *Periodizacija hrvatske dječje književnosti i književnosti za mladež od 1919.* Kolo: 3 na

<http://www.matica.hr/kolo/309/Periodizacija%20hrvatske%20dje%20knji%20evnosti%20i%20knji%20evnosti%20za%20mlade%20od%201919./> (11.8.2018.)

Težak, D. (2008). *Dvije spisateljice romana za mlade odrasle*. Kolo: 3 na

<http://www.matica.hr/kolo/309/dvije-spisateljice-romana-za-mlade-odrasle-20529/>
(11.8.2018.)

Vrcić-Mataija, S. (2011). *Prilog tipologiji hrvatskoga dječjeg romana*. FLUMINENSIA, br. 2, str. 143-154 na <https://hrcak.srce.hr/82461> (30.6.2018.)

Zima, D. (2008). *Adolescentski roman u hrvatskoj književnosti do početka 2000. godine*. Kolo:3 na <http://www.matica.hr/kolo/309/adolescentski-roman-u-hrvatskoj-knjizevnosti-do-pocetka-2000-godine-20528/> (11.8.2018.)

Žeko, K. (2008). *Pustolovni dječji roman*. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, Vol. LIV, No. 19, svibanj, str. 65-78 na <https://hrcak.srce.hr/24064> (30.6.2018.)

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Ja, Željka Gorički, OIB 30706248083 izjavljujem da sam samostalno napisala diplomski rad *Tematske razlike u prezentaciji lika između suvremenog dječjeg romana i romana za mlade* uz mentorstvo doc.dr.sc. Andrijane Kos-Lajtman.

Potpis:
